

**ВЛИЯНИЕ НА ПРЕДШЕСТВЕНИКА И ТОРЕНЕТО
ВЪРХУ ПРОДУКТИВНОСТТА НА ЗИМНИЯ ЕЧЕМИК
В ЮГОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ**

Божин Граматиков, Пенчо Пенчев
Институт по земеделие – Карнобат

Резюме

Граматиков, Б., П. Пенчев, 2004. Влияние на предшественика и торенето върху продуктивността на зимния ечемик.

С цел установяване влиянието на предшественика и торенето върху продуктивността на зимните сортове Ахелой 2 (многореден), Емон и Перун (двуредни) след 4 предшественика – грах, слънчоглед, царевица за зърно и стърнище - се изпитаха 4 торови норми с N_0 , N_4 , N_8 и N_{12} kg/dka в активно вещество при фон $P_8 K_8$. Анализът на резултатите показва, че най-подходящ предшественик за трите сорта се оказа грахът, а най-лош – стърнището. Сортовете изискват по-ниско торене с N, когато се отглеждат след бобов и окопен предшественик и по-високо - N_{12} , когато идват след стърнище. Добивите след стърнище са по-ниски от 10-20 до над 60% в сравнение с останалите предшественици.

Ключови думи: Ечемик, Предшественик, Торене, Сорт, Среден добив

Abstract

Gramatikov, B., P. Penchev 2004. Influence of the predecessors and fertilization on the productivity of winter barley.

With the aim to estimate the effect of the predecessors and fertilization on the productivity of the winter barley varieties Aheloy 2 (six-rowed) Emon and Perun (two-rowed) after 4 predecessors – peas, sunflower maize for grain and stubble, four doses of fertilization were investigated: N_0 , N_4 , N_8 , N_{12} , the control being $P_8 K_8$. The analysis of the results showed that the best predecessor for the 3 varieties was peas, and the worst – stubble. The varieties required lower N fertilization when they were cultivated after peas, sunflower and corn, and higher - after stubble. The yields after stubble were lower with 10-60 % in comparison to the other predecessor.

Key words: Predecessor, Fertilization, Yields, Variety, Barley

УВОД

Влиянието на предшествениците и качеството на продукцията от полските култури и сега е основен фактор в производството. Отглеждането на културите като монокултура в продължение на 3-5 до над 10 години, какъвто пример е

ечемикът, доведе до силно намаляване на добива. Известно е, че най-добри предшественици за всички полски култури са бобовите, от които по данни на Георгиев (1988) в района на Югоизточна България увеличават добива от ечемика от 20 до 50 %. При по-късни проучвания Граматиков (1996) установява надбавка на добива след бобови предшественици 22-27 %, след бобово-житни и грахово-слънчогледови смеси - 17,9 и 17,2 %. За условията на Югоизточна България при отглеждане на ечемик (в четириполно сеитбообръщение) след слънчоглед за периода 1963 – 1994 г. по данни на Граматиков и Котева (1995) без торене добивът е 158 kg/dka, при торене с $N_7P_6K_6$ достига 399, при $N_{14}P_{10}K_{10}$ – 493 и при $N_{21}P_{15}K_{15}$ – 454 kg/dka. В други проучвания Котева (2000, 2001) при благоприятни метеорологични условия препоръчва торене с 8,5, а при неблагоприятни – 14,9 kg/dka азот. При редуване на културата в сеитбообръщение торенето с $N_7P_5K_5$ осигурява 352-493 kg/dka зърно.

Аналогични са резултатите и от друг стационарен опит в Карнобат, където по данни на Граматиков и Зарков (1996) за периода 1965 – 1995 г. най-висок добив от ечемика е получен при редуването му с царевица – 550 kg/dka. За района на Чирпан Салджиев и др. (2002) сочат памука като по-добър предшественик от слънчогледа за ечемика, както и в сравнение с краткотрайното му монокултурно отглеждане.

Системните проучвания, проведени от Граматиков и Пенчев (2000, 2001) и Пенчев и Граматиков (2001) в Карнобат относно влиянието на различните предшественици и норми на торене със сортове от трите биотипа – зимен, зимно-пролетен и пролетен за периода 1994–1999 г., недвусмислено поставят на първо място бобовите предшественици, следвани от слънчоглед, царевица и стърнище. Торенето зависи както от предшественика, така също от сорта и направлението за ползване – фураж или пиво, но във всички случаи в рамките от $N_8P_8K_8$ до $N_{12}P_8K_8$.

Ето защо един от подходите, гарантиращи получаването на достатъчно по количество ефективна и екологично чиста продукция, е намирането на подходящото място в сеитбообръщението и торенето на ечемика, което бе и цел на настоящето проучване.

МАТЕРИАЛ И МЕТОД

Проучването е проведено в опитното поле на Института по земеделие – Карнобат през периода 2000–2002 г. на почвен тип излужена смолница. По данни на Котева (1992) активното плодородие на почвата се характеризира с добър калиев (28-35 mg/100 g) и недостатъчен азотен (30-40 mg/100 g) и фосфорен (3,3-4,7 mg/100 g) хранителен режим. Физико-химичните свойства се характеризират с рН (в КСЕ) 5,9-6,2, обменна киселинност 0,18 mg/100 g, степен на наситеност с бази 95,7 % и сорбционен капацитет 30-40 mg/100 g почва.

Обект на проучване са новосъздадените сортове ечемик Ахелой 2 (многореден), Емон и Перун (двуредни), които са изпитани след 4 предшественика – грах, слънчоглед, царевица и стърнище - и норми на торене с $N_0P_4K_8$ и N_{12} kg/dka при база от P_8K_8 в активно вещество.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

По време на проучването се спазваха всички агротехнически изисквания и се създаваха условия за проява на изпитваните фактори.

Таблица 1. Характеристика на растенията и физическите качества на зърното за периода 2000-2002 г.

Показатели Strains	Сорт Ахелой 2 Variety Aheloi 2				Сорт Емон Variety Emon				Сорт Перун Variety Perun			
	N ₀	N ₄	N ₈	N ₁₂	N ₀	N ₄	N ₈	N ₁₂	N ₀	N ₄	N ₈	N ₁₂
Предшественик грах / Predecessors peas												
1	83	85	91	96	77	79	82	86	77	80	89	90
2	480	559	615	635	554	618	635	674	569	683	692	699
3	5.9	6.1	6.6	6.7	6.7	6.8	6.8	7.0	7.7	7.9	7.8	8.3
4	44	42	48	46	28	29	30	29	17	17	18	18
5	37.3	37.8	37.3	38.1	43.3	45.0	44.3	44.9	47.3	47.1	47.2	47.4
6	75	76	75	77	77	79	79	78	77	78	78	77
Предшественик слънчоглед / Predecessors sunflower												
1	76	79	83	88	68	75	75	78	73	77	77	81
2	481	591	627	668	569	624	673	710	549	603	642	699
3	6.6	6.6	7.0	7.3	7.3	7.5	7.5	7.5	7.8	8.2	8.1	8.0
4	42	42	46	50	28	29	29	31	22	23	24	24
5	37.8	37.4	36.3	36.3	44.1	44.0	44.2	44.7	46.8	47.1	47.3	46.7
6	75	75	75	76	76	77	77	76	76	76	76	76
Предшественик царевица / Predecessors corn												
1	79	80	80	82	74	74	76	76	81	75	78	82
2	417	551	619	607	467	553	673	690	491	584	671	695
3	6,6	6,8	7,1	7,0	6,6	6,8	7,3	7,3	7,3	7,8	8,1	8,3
4	44	46	46	43	27	27	29	28	22	22	23	23
5	37,4	38,0	37,8	37,9	44,6	44,5	45,2	45,4	45,7	44,6	45,7	46,5
6	74	75	75	74	77	78	77	77	75	76	76	77
Предшественик стърнище / Predecessors stubble												
1	74	78	77	83	73	74	81	85	74	80	81	84
2	457	508	549	565	447	547	566	579	458	560	579	597
3	6,7	6,7	6,8	7,2	7,1	7,3	7,4	7,4	7,7	8,2	8,6	8,8
4	45	45	49	50	27	27	28	28	21	24	24	25
5	36,1	36,6	36,3	37,4	43,1	44,6	44,3	44,4	45,7	46,3	46,9	47,6
6	74	74	74	74	76	78	77	77	78	77	77	78
Номерация: Used numbers:	1. Височина на растенията, cm Plant height, cm				4. Брой зърна в 1 клас Number of grains per ear				5. Маса на 1000 зърна, g 1000 grains weight, g			
	2. Брой класоносни стъбла/m ² Number of ear stems/m ²				6. Хектолитрова маса, kg The hectolitre weight, kg							
	3. Дължина на класа, cm Spike length, cm											

Сеитбата се извършваше в средата на октомври, торенето с азотен тор - през февруари, а борбата с плевелите - в началото на април. Анализът на метеорологичните показатели показва, че в сравнение с многогодишния период само 2002 г. се оказа много благоприятна за ечемика. През 2001 г. валевите за вегетационния период на културата са по-малко с 35 %, а сумата на температурата - повече с 473,7°C в сравнение с многогодишния период, която се определя като

Влияние на предшественика и торенето върху продуктивността на зимния ечемик

най-неблагоприятната за последните 100 години. Неблагоприятна за ечемика бе и 2000 г., където падналата слана за периода 4-6 май причини измръзване на цветчетата в класовете (повечето при многоредните и по-малко при двуредните сортове), като загиването е в границите 20-30 до 50 % при изпитваните сортове. Анализът на броя на зърната в класа за тази година по сортове и предшественици показва, че при сорт Ахелой 2 броят на зърната в класовете се движи от 23-25 след предшественик грах до 12-17 след царевица и е близък и дори по-малък от този при двуредните сортове. При тях броят на зърната в клас е 22-27, след грах до 19-22 след стърнище при сорт Емон и 17-20 след всички предшественици при сорт Перун.

Тези данни, сравнени с посочените в табл. 1, които са осреднени за трите години, показват пораженията от слана през 2000 г. Осреднените тригодишни резултати относно влиянието на предшественика и торенето върху посочените в табл. 1 показатели показват, че при сортовете Ахелой 2 и Перун гъстотата на посева е най-висока след предшественик грах и е постигната при торене с N₁₂, следван от слънчогледа и царевицата, докато при сорт Емон слънчогледът е осигурил по-голяма гъстота в сравнение с граха при същата торова норма.

Относно височината на растенията и останалите показатели по-ясно изразена разлика има само спрямо варианта без торене в сравнение с останалите. Няма съществена разлика и във физическите качества на зърното.

Таблица 2. Влияние на изпитваните фактори върху добива – kg/dka за периода 2000-2002 г

Торене Fertilization	Сорт Ахелой 2 Variety Aheloi 2				Сорт Емон Variety Emon				Сорт Перун Variety Perun			
	2000	2001	2002	X	2000	2001	2002	X	2000	2001	2002	X
Предшественик грах / Predecessor peas												
N ₀	288	460	476	401	396	453	400	416	430	433	386	416
N ₄	305	520	626	484	468	480	506	485	564	460	500	508
N ₈	437	580	626	548	453	513	533	500	629	447	573	550
N ₁₂	361	580	633	525	446	560	559	522	566	468	579	538
Предшественик слънчоглед / Predecessor sunflower												
N ₀	266	407	373	349	276	407	360	348	266	407	306	326
N ₄	363	447	626	479	391	453	519	454	376	453	466	432
N ₈	379	513	629	507	465	480	519	488	513	440	559	504
N ₁₂	405	480	633	506	495	473	526	498	525	460	533	506
Предшественик царевица / Predecessor corn												
N ₀	167	419	379	322	212	420	440	357	228	406	386	340
N ₄	215	560	493	396	273	520	559	451	271	473	546	430
N ₈	210	553	579	445	270	533	539	447	268	467	526	420
N ₁₂	213	540	586	446	351	467	586	468	276	433	579	429
Предшественик стърнище / Predecessor stubble												
N ₀	163	400	224	262	205	420	213	279	266	320	173	253
N ₄	218	467	418	368	268	533	400	400	333	367	300	333
N ₈	193	507	524	409	278	553	480	437	406	540	433	460
N ₁₂	202	573	539	438	306	573	446	442	455	573	480	503
GD 5 %	18.9	21.2	22.4									
1 %	25.3	36.0	30.8									
0.1 %	33.3	45.1	38.5									

За тригодишния период на проучване най-висок добив е получен през 2002 г., а най-нисък - през 2000 г., което е резултат от измръзването на цветчетата и намаления брой зърна в класовете (табл. 2). След предшественик грах ръста на добива в резултат на торенето (спрямо N_0) при сорт Ахелой 2 е от 119 до 153 %, при Емон – 114-149 и при Перун 106-164 %. След предшественик слънчоглед надбавката на добива по сортове е съответно 115-133 %, 111-124 и 100-129 %, след царевица – 101-122, 102-127 и 85-134 %. Като съпоставим добива от вариантите на торене с N_4 , N_8 и N_{12} с N_0 се установява, че дялът на торенето е значително по-малък от този на предшественика. След предшественик грах за трите сорта е 26 %, след слънчоглед – 43 %, след царевица – 29 и след стърнище – 60 %. В случая не бива да игнорираме единия фактор за сметка на другия, а да ги разглеждаме неразделно – предшественик и торене, защото са зависими един от друг.

Като имаме предвид, че през последните 20 години ечемикът продължава да се отглежда монокултурно, си струва да съпоставим добивите след стърнище с тези след останалите предшественици. Вижда се, че и при трите сорта добивите след грах са по-високи от 106-119 до 164 %, след слънчоглед - 111-133 %, след царевица - 102-134 %.

ИЗВОДИ

Бобовият предшественик е най-подходящ за изпитваните сортове, следван от слънчогледа и царевицата.

Предшественик стърнище не само че е с най-нисък ефект, но засети след него сортовете изискват по-висока торова норма – N_{12} .

Сорт Ахелой 2, засят след предшественик грах и слънчоглед, изисква торене с N_4 , след царевица – N_8 и след слънчоглед – N_{12} . Сорт Емон след всички предшественици изисква умерено торене с N_{12} , а Перун – с N_8 с изключение на стърнището, където нуждата му е от N_{12} .

Двуредните Емон и Перун, когато се отглеждат за пиво, азотната торова норма да се намалява с 2 kg/dka.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиев, Д. (1988). Критерии и подходи за технологично проектиране на научнообоснована система на земеделие в основните агроекологични райони на НРБ (методични указания), ССА, С.
- Граматиков, Б. (1996). Влияние на някои бобови култури и смеси като предшественици на зимния многореден ечемик. – В: ССА, ИЕ – Карнобат, научни трудове, т.VII, с.227-230.
- Граматиков, Б., В.Котева (1995). Ефективност на продължителното торене с нарастващи количества минерални торове в стационарен полски опит в Югоизточна България. Икономика и управление на селското стопанство, № 5, 18-22.
- Граматиков, Б., П.Пенчев (2000). Влияние на срока на сеитба, посевната норма и торенето върху развитието на продуктивността на зимнопролетния и пролетен биотип ечемик в Югоизточна България. Растениевъдни науки, №10, 867-872.
- Граматиков, Б., Б.Зарков (1996). Ефективност на производството от ечемик и пшеница в стационарен полски опит с поносимост и самопоносимост в района на Югоизточна България. Икономика и управление на селското стопанство, №7, 26-29.
- Граматиков, Б., П.Пенчев (2001). Проучване влиянието на предшественика и торенето

Влияние на предшественика и торенето върху продуктивността на зимния ечемик

върху продуктивността на нови сортове зимен двуреден ечемик в района на Югоизточна България. – В: Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. XLVI, кн.2. 191-196.

Котева, В. (1992). Изменения в някои параметри на почвеното плодородие на излужена смолница под влияние на дългогодишно минерално торене в сеитбооборот. (Дисертация) Карнобат.

Котева, В. (2000). Влиянието на торенето и почвеното плодородие върху параметрите на посева и добива на ечемик, отглеждан на излужена смолница в Югоизточна България. Растениевъдни науки, №10, 873-878.

Котева, В. (2001). Влияние на редуцирано минерално торене върху добива на фуражен ечемик, отглеждан на почва с различно плодородие. Почвознание, агрохимия и екология, №2-3, 48-52.

Пенчев, П., Б.Граматикив (2001). Влияние на някои агротехнически фактори върху продуктивността на сортове многореден ечемик в района на Югоизточна България. – В: Аграрен университет – Пловдив. Научни трудове, т. XLVI, кн.2, 185-190.

Салджиив, Ив., П.Пенчев, Б.Граматикив (2002). Влияние на предшественика и нормите на торене върху добивите на ечемик. – В: Научна конференция. Аграрни науки. Растениевъдство и животновъдство, Ст.Загора, т.2, 28-30.